

**Salavatların Arzı Bağlamında Hz. Peygamber'in Vefatından
Sonra Ümmetiyle İrtibatının İmkânı**

The possibility of connection between the Prophet and the believers after his
death regarding the act of salawat

Serkan BAŞARAN

Öğretim Görevlisi Dr, Bursa Uludağ Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı
Lecturer Dr, Bursa Uludağ University, Faculty of Theology,
Department of Hadith
Bursa / TURKEY
sbasaran@uludag.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-9948-1822

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 11 Mayıs / May 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 17 Haziran / June 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Başaran, Serkan. "Salavatların Arzı Bağlamında Hz. Peygamber'in Vefatından Sonra Ümmetiyle İrtibatının İmkânı". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 5/1 (Haziran 2019): 299-323.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | [mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr](mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr)

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Öz

Salavât, Hz. Peygamber'in zaman, mekan veya sayı sınırı getirmeksizin teşvik ettiği, karşılığında türlü mükafatlara ulaşılabacağından bahsettiği bir uygulamadır. Ancak tüm bunların ötesinde Hz. Peygamber'in, getirilecek salavatların kendisine arz olunacağını söylemesi, bu uygulamanın Müslümanlar için özel bir anlam kazanmasına sebep olmuştur. Bu özel anlam, konunun daha ilk dile getirildiği anda ashabın, "Ey Allah'ın Rasulü! Salavatlarımız nasıl olur da size arz olunur? Zira siz toprak olmuş olacaksınız" sorusuyla kendini göstermiştir. Esasen ashab Hz. Peygamber'in elinde zuhur eden pek çok olağanüstülüğün şahitleri olarak bu tür haber ve hallerin yabancıları kimseler değillerdir. Ancak bu sefer sözü edilen olağanüstülük diğerlerinden farklı olarak Hz. Peygamber'in vefatından sonra meydana gelecek olup sonraki dönemlerde yaşayacak ümmetiyle bir tür irtibat halini ifade etmektedir. Hz. Peygamber de yöneltilen soruyu "Allah Teâlâ peygamberlerin vücutlarını (çürütmeyi) toprağa haram kılmıştır" diyerek cevaplamış, böylece söz konusu arzın her salavatla yaşanacak hakiki bir durum olduğunu açıklamıştır. Buna göre dünyada yaşayan bir mü'minin getirdiği salavat, başka bir varlık boyutunda hayat süren Hz. Peygamber tarafından fiilen alınacaktır. Bu düşüncenin birçok İslam alimi tarafından da paylaşıldığı hatta toplumsal düzeyde karşılık bulup benimsendiği görülmektedir. Bu makale Hz. Peygamber'in dile getirdiği salavatların arzı meselesini ve bu bağlamda ortaya çıkan "Hz. Peygamber'in vefatından sonra ümmetiyle irtibatının imkânı" konusunu ele alıp ilgili naslar çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Salavat, Ruh, Ölüm, Arz, Beşeriyet, Olağanüstülük

Abstract

The salawat is a practice which the prophet Muhammad has encouraged the Muslims to do, for various rewards, without any restriction whatsoever, be it time, place or number. However, the fact that the Prophet has told us, that every salawat will be presented to him, has given a special meaning to this practice for Muslims. This special meaning can be seen in the question of the Sahaba right after the Prophet has made his statement, "O, Prophet of Allah, how will you receive our salawats for you will be gone?". Even though the Sahaba were familiar with supernatural events, this one was different, for

it meant that the Prophet even after his passing, would always be in contact with the believers. The Prophet's answer "God has forbid the earth the decay of the Prophets." and his further explanation, has made apparent that this contact will be an actual occurrence after every salawat. According to this, the Muslim believes that each of his salawat will be received by his Prophet, even after his departure to the other world. This idea is shared by many Islamic scholars and is accepted in the islamic community. This paper examines the reality of the presentations of the salawat, and the possibility of the contact between the believers and the Prophet, in relation to the Prophetic narrations and the Quranic texts.

Keywords: Salawat, Soul, Death, Presentation, Humaneness, Supernatural

Giriş

Hız. Peygamber'e duyulan sevgi ve bağlılığın ifadesi olarak görülen salavat, Müslüman toplumların öteden beri önemseyip uyguladıkları, nesilden nesile taşıyıp yaşattıkları bir gelenektir. Hız. Peygamber'in salavatla ilgili sözlerine bakıldığında bu uygulamanın toplumsal düzeyde gördüğü kabulün sebebi de anlaşılmaktadır. Zira Hız. Peygamber'in salavatın değeri, keyfiyeti, karşılığı ve özellikle de salavat getirirken sahip olunması gereken bilinçle ilgili sözleri, ümmetine geniş çerçevede sahip olacakları bir salavat tasavvuru sunmaktadır.

Konuyla ilgili rivayetlere bakıldığında Hız. Peygamber'in Müslümanları sadece adının anıldığında değil her hâlükârda ve çokça salavat getirmeye teşvik ettiği görülür. Ancak bu teşvikin yanı sıra Hız. Peygamber'in bir de getirilecek her bir salât ve selâmın kendisine arz edileceğini vurgulaması, akıllarda keyfiyeti merak edilen bir durumun şekillenmesine sebep olmuştur. Çünkü söz konusu arz edilme durumu, salâtüselâmı diğer sünnetlerden farklı olarak iki taraflı bir eyleme dönüştürmektedir. Yani her bir mü'min salâtüselâm getirdiği an Hız. Peygamber'e ulaştığından şüphe duymayacağı, kendisine ait bir eylem ortaya koymuş olacaktır. Bu bilince dayalı olarak da salâtüselâm, telafuza dayalı basit bir eylem olmaktan çıkıp iradî olarak bir failde başlayan, Hız. Peygamber'e ulaşan, dolayısıyla bir tür irtibat halinin vasıtası görülebilecektir.

Ne var ki salavatların arzı bağlamında kendini gösteren bu anlamın şerî naslar çerçevesinde ele alınıp birçok açıdan test edilerek ortaya konulması gerekmektedir. Zira salavatların Hz. Peygamber'e arz edilmesi meselesi daha geniş manada "Hz. Peygamber'in vefatından sonra ümmetiyle irtibatının imkânı" gibi ruh, ölüm ve beşeriyet kavramlarıyla yakından ilgili birçok konuyu gündeme getirmektedir. Mesele bu boyutuyla salt ilmî bir konu olmanın ötesinde halk nezdinde gördüğü ilgi ve kabulle sosyal bir gerçekliğe de teka-bül etmektedir.¹ Esasen bu algı türedi bir halk inancı olarak da görülemez. Zira tarihî kaynaklarda ve edebî eserlerde bu tasavvuru yansıtan, besleyen birçok örneğe rastlamak mümkündür.² Dolayısıyla Müslüman bir toplumda var olan bu tür bir algının dinî dayanaklarının sorgulanması, doğruluğunun veya yanlışlığının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Böylece sonuca göre bu algıya dönük izlenecek doğru yol ve yöntemlerin tespiti de mümkün olacaktır. Aksi takdirde istismara açık bu tür algıların büyük sorunların odağı olması kaçınılmazdır.³

¹ Bu ilgidendir ki devletin resmî kanallarından birinde yayınlanan Payitaht Abdülhamit isimli dizinin 56 bölümünün 58. dakikasında bu algıyı yansıtan bir sahneye yer verilmiş, bölümün sosyal medyaya düşen sadece bu kısmı milyonlarca kişi tarafından izlenmiştir Bkz. https://www.youtube.com/watch?v=zQ_arZRxyrw.

² Bu algıyı yansıtan ve hemen herkes tarafından bilinen birçok örnek zikredilebilir. Nâbî'nin edebe aykırı gördüğü bir vaziyet üzerine Hz. Peygamber için yazdığı ama kimseyle paylaşmadığı naatın Mescid-i Nebevî'nin minarelerinden okunması bunlardan biridir. Yine Evliya Çelebi seyahatnamesinin girişinde Hz. Peygamber'i yakaza halinde görüp duasını istediğini detaylarıyla aktarır. Kitabının başka bir yerinde ise Hz. Peygamber'in, Nurettin Zengî'nin rüyasına girip naaşı'nı çalmaya teşebbüs edenleri haber verdiği bir olayı zikreder (Bkz. Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005), 1: 11; 9: 276). Sultan Abdülazîz'in, Hz. Peygamber'e hitaben yazdığı ve böyle bir "arzuhal" yazmaya teşebbüs etmiş olmaktan ötürü Hz. Peygamber'den tekrar tekrar özür dilediği mektup, tarihi bir vesika olarak Hırka-i Şerif Dairesi'nde bulunmaktadır. Yine II. Abdülhamit'in hicaz demiryolunun Medine bölümünde Hz. Peygamber'e rahatsızlık vermemek için rayların altına keçe koydurması herkesin malumudur. Bu ve benzeri birçok tarihî rivayet, bilgi ve vesika bu algının geçmişini ve kabul gördüğü düzeyi anlamak açısından önemli verilerdir.

³ Söz konusu algının toplumsal düzeyde gördüğü kabulü kendi çıkarları doğrultusunda değerlendiren bir terör örgütünün konuyu nasıl istismar ettiği ve ülkemizde birçok insanı bu algı üzerinden nasıl kandırıp sömürdüğü herkesin yakın geçmişte yaşayarak öğrendiği bir gerçektir.

1. Salât Kelimesinin Anlamı

Salavât kelimesinin kökü olan salât (صلوة) kelimesi lügatte “dua” ve “ta’zim” anlamlarına gelmektedir.⁴ Kelimenin şerî anlamı ise namaz ve Hz. Peygamber’in adının anıldığında “Allahümme salli alâ Muhammed, sallallahu aleyhi ve sellem vb. ifadelerin söylenilmesidir.⁵ Şerî anlamda kelime Allah Teâlâ ve Hz. Peygamber’in hususî bir biçimde yüceltilmelerini ifade eder. Hz. Peygamber’in hususî ifadelerle yüceltilmesi ilk defa şu âyetle emredilmiştir:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

“Allah ve melekleri Peygamber’e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin ve onu tam bir teslimiyetle selâmlayın.”⁶

Salavatın nasıl bir keyfiye sahip olduğu ise âyet indikten sonraki süreçte belirginlik kazanmıştır. Şöyle ki ashab bu âyetin nüzulünden sonra Hz. Peygamber’e “?كَيْفَ نَصَلِّي عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَكَيْفَ نَصَلِّي عَلَيْكَ؟” - Allah Teâlâ bize sana salavat getirmemizi emrediyor. Bunu nasıl yapacağız?” diye sormuşlardır. Hz. Peygamber de bir süre suskun kaldıktan sonra “اللهم صل على محمد...” deyin⁷ buyurarak âyette talep edilen yüceltmenin nasıl bir keyfiyetle yerine getirileceğini beyan etmiştir.⁸

2. Salavat Getirmenin Önemi

Hız. Peygamber’in adının anıldığı yerlerde “اللهم صل على محمد...” demek, uygulamanın en bilinen halidir. Hız. Peygamber, ismini duyup da kendisine salavat getirmeyene bir konuşmasında “burnu sürtünsün” demiş, diğer bir konuşmasında “cimri” tanımlaması yapmış⁹ ve böylece söz konusu durumlarda

⁴ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, “slv”, Lisânü'l-'Arab, (Beyrut: Dâri's-Sâdir, ts.), 14:464-465; Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk ez-Zebîdî, “slv”, Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs, (by.: Tab'atu Kuveyt, ts.), 38: 437-438.

⁵ Nevevî, Ebü Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, Tehzîbu'l-esmâ ve'l-lüğa, (Beyrut: Dâri kütübi'l-ilmiyye, t.s.), 3: 179; Cürçânî, Seyyid Şerîf, et-Ta'rîfât, (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1995), s. 114; Râğîb el-Huseyn b. Muhammed el-İsfâhânî, Müfredâtü elfâzi'l-Kur'an, (Şam/Beyrut: Daru'l-kalem/Daru's-Şamiye, 2014.), s. 490-491.

⁶ el-Ahzâb 33/ 56.

⁷ Müslim, “Salât”, 17.

⁸ “İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, Fethu'l-bârî şerhu sahihi'l-Buhârî, (Beyrut: Dâru'l-marife, 1960), 11: 155.

⁹ Her iki rivayet için de bkz. Tirmizî, “Deavât”, 116.

kendisine salavat getirmenin gerekliliğini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra her namazda ve ezan sonrası okunmasıyla salavât, Hz. Peygamber'in gün içerisinde birçok kez hatırlanmasının vesilesidir. Ancak salavat sadece namaz, ezan veya Hz. Peygamber'in adının anıldığı zamanlara mahsus bir uygulama değildir. Zira Hz. Peygamber'in ashabını çokça salavat getirmeye teşvik ederken herhangi bir zaman veya mekan tayin etmediği, ayrıca belli bir sayı sınırı da koymadığı görülmektedir. Buradan da salavatın istenen miktarda, otururken, çalışırken vb. her durum ve şartta, yapılabilecek bir zikir olduğu anlaşılmaktadır. Hatta Hz. Peygamber "Her kim bana bir kez salavat getirirse Allah bu salavata on katıyla karşılık verir, onun on günahını bağışlar ve onu on derece yükseltir"¹⁰ buyurarak bir tek salavatın göreceği mükâfatı müjdelemiş, böylece bu amelin sürekli tekrarlanabilir ve artırılabilir olduğuna işaret etmiştir. Hz. Peygamber'in ucu açık bir biçimde çokça salavat getirmeye teşvik ettiği rivayetler de bulunmaktadır.¹¹ Yine salavatın sıkıntılıların giderilmesine, günahların bağışlanmasına,¹² ahirette Hz. Peygamber'e yakınlığa¹³ vesile olmak gibi başka mükâfatları da bulunmaktadır.

Salavat Hz. Peygamber sevgisi bağlamında da önemlidir. Bu hususun anlaşılması için öncelikle Hz. Peygamber sevgisinin bir duygu lüksü olmayıp her mü'minin yerine getirmesi istenen bir mükellefiyet olduğunun hatırlanması gerekmektedir. Bu mükellefiyeti vurgulayan ayet şu şekildedir:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تُرَضُّونَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, zarar etmesinden korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Rasulün'den ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fâsiklar topluluğunu hidayete erdirmez."¹⁴

¹⁰ Nesâî, "Sehv", 56.

¹¹ Bkz. Ebû Davûd, "Cuma", 1; Tirmizî, "Sıfatu'l-kiyame ve'r-rekâik ve'l-vera", 23.

¹² Tirmizî, "Sıfatu'l-kiyame ve'r-rekâik ve'l-vera", 23.

¹³ Tirmizî, "Vitr", 21.

¹⁴ Tevbe, 9/24.

Âyetin talep ettiği sevgi düzeyine ulaşmada özellikle Hz. Peygamber'e çokça salavat getirmenin etkili bir yöntem olduğu söylenebilir. Zira Hz. Peygamber, "أولى الناس بي يوم القيامة أكثرهم علي صلاة" - Kıyamet gününde insanların bana en yakın olanları, bana en çok salavat getirenleridir" buyurarak¹⁵ çok sayıda salavat getirmenin sevgi üreten boyutuna dikkat çekmiştir. Hz. Peygamber'in burada dile getirdiği beraberliğin duygudan yoksun, sadece sayısal nitelikte elde edilmiş bir mükâfat olduğunu düşünmek ise Allah Rasulü'nün "المرء مع من أحب - Kişi sevdiğiyle beraberdir"¹⁶ sözüne uygun düşmeyecektir. Netice olarak salavat, hayat boyu davranış ve düşüncesiyle örnek alınan Hz. Peygamber'in zatını hatırlamanın ve sevmenin önemli bir vasıtasıdır.

3. Salavâtın Hz. Peygamber'e Arzı

Yukarıda ifade edildiği gibi Hz. Peygamber'e salavat getirmenin çeşitli mükâfatları bulunmaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in bu amele teşvik ederken özellikle de getirilecek salavatların kendisine arz olunacağını haber vermesi, salavatın Müslümanlar için özel bir anlam kazanmasına sebep olmuştur. Bu özel anlamın tespiti için, ashabın söz konusu müjdeyi ilk duyduklarında verdikleri tepki önemli bir veridir. İlgili rivayet şu şekildedir:

عن أوس بن أوس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن من أفضل أيامكم يوم الجمعة فيه خلق آدم وفيه قبض وفيه النفخة وفيه الصعقة فأكثروا علي من الصلاة فيه فإن صلاتكم معروضة علي قال قالوا يا رسول الله وكيف تعرض صلاتنا عليك وقد أرمت - يقولون بليت ؟- فقال إن الله عز وجل حرم على الأرض أجساد الأنبياء

"Evs b. Evs Hz. Peygamber'in şöyle söylediğini aktardı: "Cuma, en faziletli günlerinizdendir. Hz. Âdem o gün doğmuş ve o gün vefat etmiştir. Sura o gün üfürülür ve o gün sayha duyulur. O gün bana çokça salavat getirin. Zira bu salavatlarınız bana arz olunur. Evs b. Evs dedi ki: Ashab Hz. Peygamber'e 'Ey Allah'ın Rasulü! Salavatlarımız nasıl olur da size arz olunur? Zira siz toprak olmuş olacaksınız' diye sordular. Hz. Peygamber cevaben 'Allah Teâlâ peygamberlerin vücutlarını (çürütmeyi) toprağa haram kılmıştır" buyurdu.¹⁷

¹⁵ Tirmizî, "Vitr", 21. Hadisin sıhhatine ve şahitleri bulunduğuna dair değerlendirme için bkz. İbn Hacer, Fethu'l-bârî, 11: 167.

¹⁶ Buhârî, "Âdâb", 96; Müslim, "el-Birru ve's-sılatu ve'l-âdâb", 50.

¹⁷ Ebû Davûd, "Cuma", 1; Nesâî, "Cuma", 4.

Hız. Peygamber'in konuşmaya cuma gününün faziletinden ve o gün yaşamış ve yaşanacak olan bazı özel ve olağanüstü hadiselerden bahsederek başlaması, anlık hatırlanmış birtakım konuların dile getirilmesi olarak görülemez. Bilakis bu ifadeler, dikkatleri birazdan bahsedilecek ve bir takım olağanüstülükler içeren konuya çekmek üzere sarf edilmiş giriş cümleleri niteliğindedir. Nitekim rivayetin devamında yer alan "salavatların Hz. Peygamber'e arzı" ve "peygamberlerin bedenlerinin toprakta çürümemesi" de zikredildikleri bağlamdaki diğer konular gibi hususiyet arz etmektedirler.¹⁸

Ashabın, bu iki hususun bir arada zikredilmesinden çıkardıkları anlam ise vefatından sonra Hz. Peygamber'in ilahî bir lütuf olarak kendilerinden büsbütün koparılmayıp dünyada kendisini salavatla ananlardan haberdar olacağıdır. Hz. Peygamber'in sözleri üzerine yöneltilen "Ey Allah'ın Rasulü salavatlarımız nasıl olur da size arz olunur? Zira siz toprak olmuş olacaksınız" şeklindeki soru ise verilen nebevî müjde karşısında ashabın duydukları sevince ve heyecana yorulmalıdır. Zira ashab, her ne kadar nebevî asırda şahit oldukları olağanüstü durumlar sebebiyle bu tür haber ve hallere yabancı değillerse de bu seferki olağanüstülüğün, diğerlerinden farklı olarak Hz. Peygamber'in vefatından sonra meydana geleceğini ve geride kalan ümmetiyle bir tür irtibat durumu oluşturacağını anlamışlardır.

Sorunun üslubu da ashabın işittiklerinden ne anladıklarını ve neyi öğrenmek istediklerini açıkça yansıtmaktadır. Zira rivayette geçen soru "ما" soru edatıyla değil, keyfiyet için kullanılan "كيف" soru edatıyla gelmiştir. Bu da ashabın, getirilen salavatların Hz. Peygamber'e arz edileceğini bir hakikat olarak kabul ettiklerini, ancak bu müjdenin nasıl bir surette gerçekleşeceğini öğrenmek istediklerini ifade eder.¹⁹ Çünkü "كيف" soru edatı ancak bir şeyin veya durumun varlığının kabul edilmesinden sonraki aşamada kullanılabilir.²⁰ Hz. Peygamber de ashabının daha fazla açıklama ile yakînlerini artırma

¹⁸ Konunun olağan üstü boyutuyla ilgili bir değerlendirme için bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Barî, 6: 488.

¹⁹ Bu yorumlar için bkz. bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Barî, 6: 488; Ali el-Karî, Ebû'l-Hasen Nûrüddin Ali b. Sultân Muhammed, Mirkâtü'l-mefâtiḥ şerhu Mişkâtî'l-mesâbih, (Beyrût: Dâru'l-fikr, 2002), 3: 1016-1017.

²⁰ Ebussuûd, Muhammed, İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezayâ Kitâbi'l-Kerîm, (Beyrût: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 2001) 1: 256. Ashabın Hz. Peygamber'e yönelttikleri bu soru, Hz. İbrahim'in, " رَبِّ اَرْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى...- Rabbim ölüleri nasıl diriltirsin? (Bakara 2/260)" sorusu ile aynı amaca dönüktür. Zira Hz. İbrahim bu soru ile yaratıcılığını kabul ettiği Allah Teâlâ'nun yoktan var etmedeki azametini bir de fiilen şahit olmak ve yakînini artırmak istemiştir. Allah Teâlâ da vahiy alan, dolayısıyla diğer insanlara

isteklerini yerinde görmüş, hem kendisine yöneltilen soruyu cevap olacak hem de ashabın, dolayısıyla sonraki nesillerin peygamberlik makamıyla ilgili tasavvurlarını bir aşama daha ileri taşıyacak bir bilgi vermiştir. Buna göre diğer peygamberler gibi Hz. Peygamber de farklı bir boyutta da olsa vefatından sonra daimi bir hayat halinde olacaktır.²¹ Ancak ashab Hz. Peygamber'in konuşmasının bütününe bakarak söz konusu hayat halinin dünyaya yansıyan bir boyutu olacağı sonucunu çıkarmışlardır. Bu da kıyamete dek her mü'minin getirdiği salavat ile farklı bir âlemde yer alan Hz. Peygamber'i kendisinden haberdar edebilecek olmasıdır.

Ashabın sorusu ve Hz. Peygamber'in verdiği cevapla biçimlenen bu anlam, Allah Teâlâ'ya arz edilen ve kat kat karşılık bulan salavatların bir de niçin Allah Rasulü'ne sunulduğunu açıklamaktadır. Esasen bu anlam sadece salavat için değil Hz. Peygamber'in selamlanması için de söz konusudur. Hatta Allah Rasulü, "ما من أحد يسلم علي إلا ردّ الله عليّ روحي حتى أردد عليه السلام" – Her kim bana selam ederse muhakkak Allah, o kişinin selamına karşılık vermem için ruhumu iade eder"²² buyurarak verilen selamın bizzat kendisi tarafından alınacağını müjdelemiş, salavat için bahsedilen irtibat halini çok daha açık bir biçimde dile getirmiştir. Bu durumun getirisi ise oldukça değerlidir. Zira selamlaşmanın karşılıklı dualaşmak olduğu düşünülürse getirilen her bir salâtüselâm, daha değerli olan peygamber duası ile karşılık bulacaktır.²³

Rivayetlerde işaret edilen bu olağanüstü durumun ilk bakışta bazı âyetlerle çeliştiği düşünülebilir. Dolayısıyla meselenin bir de ruh, ölüm, Hz. Peygamber'in beşeriyeti gibi temel bazı konularla birlikte ele alınması ve bu bağlamlarda söz konusu âyetlerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

4. Ölüm Sonrası Ruhun İdrak ve Tesir Kabiliyeti

Salâtuselâmın Hz. Peygamber'e arz edileceğini dile getiren rivayetler, Hz. Peygamber'in vefatından sonra sadece içerisinde bulunduğu âlemi değil dün-

nazarın yakını çok daha ileri düzeyde olan elçisinin bu isteğini reddetmemiş, bilakis ona arzusunda ulaşacağı bir yol göstermiştir. Buradan da iman eden birinin, bilgi düzeyinde sahip olduğu bazı olguları anlamaya, nasıl bir keyfiyette cereyan ettiğini öğrenmeye çalışmasının, böylece kalbini yatıştırıp itminana ulaşmak istemesinin doğal, ayrıca faydalı olduğu anlaşılmaktadır.

²¹ Bkz. İbn Hacer, Fethu'l-Barî, 7: 29.

²² Ebû Dâvud, "Menasik", 99.

²³ Bkz. Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed, İhyâu ulûmi'd-dîn, (Beyrût: Dâru'l-ma'rife, ts.), 1: 169.

yada olanları da idrak edebileceği, dolayısıyla ümmetiyle bir tür irtibat halinde olacağı fikrini akla getirmektedir. Bu bakımdan konunun daha iyi anlaşılması için her şeyden önce "Ruh öldükten sonra idrak kabiliyetine sahip midir?" veya "Ruhun bu dünya ile irtibatı var mıdır?" gibi temel bazı soruların cevaplanması yerinde olacaktır. Ancak konunun uzamaması bakımından bu başlık altında kısaca Fahrettin Razi (ö. 606/1210), Teftazanî (ö. 792/1390) ve Cüveynî (ö. 478/1085) gibi birçok alanda otorite sayılan alimlerin görüşlerini yansıtan bilgilere yer verilecektir.

Felsefecilerin konuya bakışı kelamcılarinkinden farklı olmuştur. Onlar, ruhun idrak edebilmesi için cüz'iyata ait suretlerin cismanî araçlarla algılanmasının şart olduğunu söylerler. Bundan dolayı ruhun bedenden ayrılması ile cismanî araçların bozulacağını böylece artık ruhun cüz'iyatı idrak etme imkânının kalmayacağını iddia ederler. Çünkü şartın düştüğü yerde zorunlu olarak meşrut da düşecektir.²⁴ Fahreddin Razi ve Teftazanî ise bedenden ayrılan ruhun, cismanî araçlardan bağımsız olarak da cüz'iyatı idrak ettiği görüşündedirler.

Fahreddin Razi, felsefecilerin bu yaklaşımını aklen muhal olduğu gerekçeyle reddeder. Çünkü onların bu iddiasına göre ruhun idrak etmesi için önce idrak aletini tanıyıp ona yönelmesi gerekir. Bu durumda da idrak aracının önce kendisini idrak etmesi, yani bir şeyin kendisine alet olması durumu söz konusu olacaktır. Bu da devri gerektirdiğinden aklen muhaldir. Öyleyse ruhun cismanî aletlerden mücerret olarak da bir idrak yeteneğine sahip olduğunun kabul edilmesi aklî bir zorunluluktur. Ayrıca Fahrettin Razî, ruhun, bedenden ayrılınca cüz'iyatı idrakte ve hususî eylemler gerçekleştirilmede daha güçlü bir konuma yükseldiğini ifade eder.²⁵ Ancak ruhun bu konuma yükselmesi için erdemli bir ruh olarak bedenden ayrılması şarttır. Bu aşamadan sonra ruhun bu dünya üzerinde de bir takım etki ve halleri görülür.²⁶ Razî bu hususta örnek olarak bizzat kendisinin yaşadığı bir olayı anlatmaktadır. Buna göre o, eğitim görmeye başladığı dönemlerde "evveli olmayan hâdisler" ko-

²⁴ Bkz. Teftâzânî, Sa'düddin Mes'ûd b. Fahriddin Ömer b. Burhâniddin Abdillâh, Şerhu'l-Makâşid, (Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1998) 3: 338.

²⁵ Bkz. Fahreddin er-Râzî, Muhammed b. Ömer, el-Me'tâlibü'l-'âliye mine'l-'ilmi'l-ilâhî, (Beyrût: Dâru kütübî'l-Arabî, 1987), 7: 261-262.

²⁶ Bkz. Fahreddin Razî, Mefâtihu'l-ğayb, 31: 31.

nusunu okurken rüyasında vefat etmiş olan babasını gördüğünü ve onun kendisine bu ilmî konuda söylenebilecek en iyi tahlili yaptığını aktarmaktadır.²⁷

Fahredden Razî ile aynı yaklaşımı sergileyen Teftazânî de İslâmî esaslara göre bedenden ayrılan ruhun, teceddüd eden cüzî bir idraki olduğunu ve ruhun kendi başına kaldıktan sonra yaşamakta olanların, özellikle de dünyadaki tanıdıklarının hallerine kısmen vakıf olduğunu dile getirmiştir. Hatta o, erdemli ruhların sıyrıldıkları beden ve defnedildikleri toprakla bir tür bağları olacağını ve bu sayede kendilerini ziyaret edenler üzerinde bir takım etkiler gösterebileceklerini ifade etmiştir.²⁸

Cürcanî ise Hz. Peygamber ile tevessül edilmesi konusuna değinirken peygamberlerin kendi bedenleriyle irtibatlı olduğunu, kabirlerini ziyaret edenler üzerinde nuranî tecellilerinin veya nefsî zafiyetler gösterenler üzerinde ıslah edici, güçlü manevî tesirlerinin olacağını dile getirmiştir. Hatta bunların basiret sahibi kimseler tarafından bizzat müşahede edilen ve dile getirilen durumlar olduğunu söylemiştir.²⁹ Nitekim Gazzâli (ö. 505/1111), Hz. Peygamber'in kabrinde iken huzuruna varıp kendisini ziyaret edenlerden haberdar olduğunu ve bu kimselerin salat ve selamlarını doğrudan aldığını dile getirmiştir.³⁰ Şah Veliyyullah ed-Dihlevî (ö. 1176/1762) de Hz. Peygamber'in "Bana herhangi bir kimse selâm verdiği zaman, mutlaka Allah Teâlâ bana ruhumu iade eder ve ben onun selâmını alır ve mukabele ederim"³¹ sözünü aktardıktan sonra kendi tecrübesi olarak Medine'de bulunduğu 1732 senesinde bunu defalarca yaşadığını aktarmaktadır.³²

Diğer taraftan Hz. Peygamber'in bazı sözlerinden de ruhun bedenden ayrıldıktan sonra çevresinde olanları idrak ettiği anlaşılmaktadır. Bu rivayetlerden biri şu şekildedir:

²⁷ Fahreddin er-Râzî, el-Metâlibu'l-âliye, 7: 228.

²⁸ Teftâzânî, Sa'düddin Mes'ûd b. Fahriddin Ömer b. Burhâniddin Abdillâh, Şerhu'l-Makâşid, (Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1998), 3: 338.

²⁹ Cürcanî, Seyyid Şerif, Talikât es-Seyyid Şerif alâ Şerhu'l-metâli', (Kum: Menşurât zevî'l-kurbâ, 1971), 1: 24.

³⁰ Gazzâli, İhyâ, 1: 271.

³¹ Ebû Davud, "Menâsik", 99.

³² Dihlevî, Şah Veliyyullah, Huccetullahi'l-Bâliğa, (Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1997), 2: 132.

إذا وضعت الجنازة، فاحتملها الرجال على أعناقهم، فإن كانت سالحة قالت: قدموني، وإن كانت غير سالحة قالت لأهلها: يا ويلها أين يذهبون بها، يسمع صوتها كل شيء إلا الإنسان، ولو سمع الإنسان لصعق

“Cenaze tabuta konulduğu ve insanlar onu omuzlarına aldıklarında ölen iyi biriye ‘Beni (sevabıma) ulaştırınız’ der. Şayet iyi biri değilse, kendisini taşıyanlara ‘Bu cenazeye yazıklar olsun! Onu nereye götürüyorlar?’ diye feryat eder. Bu feryadı insandan başka her varlık işitir. İnsan bunu işitseydi, muhakkak düşer bayılırdı”.³³

Bu rivayetten açık bir biçimde ruhun, henüz kabre konulmamış cenazeyi takip ettiği ve içinde bulunduğu iyi veya kötü duruma göre onu taşıyan insanlara seslendiği anlaşılmaktadır. Ancak ruhun bu seslenişini insan hariç dünyadaki diğer varlıkların işitebilmesi yine ruhun dünya ortamında yaşayanlar tarafından algılanabildiğini gösterir. Bir başka rivayet ise şöyledir:

إن العبد إذا وضع في قبره، وتولى عنه أصحابه إنه ليسمع قرع نعالهم»

“Kul kabrine konduğu ve yakınları dönüp gittiği vakit, onların ayak seslerini pekâlâ işitir”.³⁴

Netice olarak bedenden ayrılan ruhlar, müdrik varlıklar olup idrak sahaları sadece buldukları varlık âlemini değil, dünyayı da kapsamaktadır.

5. Peygamberlik ve Ölüm

İster mü’min olsun ister kâfir, insan için ölüm mutlak anlamda bir yok oluş değil, bilakis dünya aleminden ahiret âlemine geçiş demektir. Mü’minin ölümle geçiş yaptığı ahiret ise dünyada verilen nimetlerin ve imkânların alındığı bir yer değil, bilakis keyfiyet ve kemmiyyet bakımından daha da artırıldığı, ayrıca farklı mükâfatların da bahşedildiği bir âlemdir. Kısaca ahirette yaşanacak hayat, dünya hayatıyla kıyaslanamayacak bir mahiyette olacaktır.³⁵ Ne var ki ahiret hayatı sadece iman edenler ve inkar edenler arasında değil, iman edenlerin kendi arasında da farklı düzeylerde tecelli edecektir. Örneğin mü’min olarak ölenler arasında özel bir konuma sahip olan şehitlerin vefatla-

³³ Buhârî, “Cenâiz”, 49.

³⁴ Buhârî, “Cenâiz”, 67.

³⁵ Bakara, 2/25; Enâm, 6/32; Âraf, 7/32; Tevbe, 9/38; Ra’d, 13/26; Kehf, 18/46; Kasas, 28/60; Ankebût, 29/64.

rından sonraki hayatlarını konu eden şu âyet dikkat çekici bir tanımlama yapmaktadır:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزُقُونَ ﴿٤٠﴾ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeceklerine sevinirler”.³⁶

Şehitler için durum böyle olunca, onların bu makama erişmelerinde rehberlikleri bulunan peygamberlerin vefatları sonrası çok daha büyük lütuflara mazhar olacaklarını kestirmek güç değildir. Allah Rasulü, “الْأَنْبِيَاءُ أَحْيَاءٌ فِي قُبُورِهِمْ”³⁷ buyurarak³⁸ peygamberlerin vefat etmelerinin ardından kabirlerinde hayat halinde bulunacaklarını haber vermiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in miraç hadisesinde Hz. Musa'yı ve Hz. İbrahim'i namaz kılariken görmesi de bu rivayeti desteklemektedir.³⁹ Ayrıca “Şüphesiz Allah Teâlâ toprağa peygamberlerin bedenlerini (çürütmeyi) haram kılmıştır” rivayeti de onların berzah âleminde bedenleriyle irtibatlı bir hayat süreceklerini ifade eder.

Söz konusu Hz. Peygamber gibi hal-i hayatında daha önce hiçbir beşere bahsedilmemiş lütuflara mazhar olan biri olunca⁴⁰ bu lütufların çok daha farklı tecelli edeceği muhakkaktır. Nitekim Allah Teâlâ “وَلِلْآجِزَةِ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْأُولَىٰ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ” - Gerçekten senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır. Şüphesiz

³⁶ Âli İmrân, 3/169-170.

³⁷ Peygamberlerin kabirlerinde namaz kılmaları bir zorunluluktan değil içten gelen bir kulluk refleksi olarak izah edilmiştir Bkz. İbn Hacer, Fethu'l-Barî, 3: 414.

³⁸ Bkz. Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali el-Mevsilî, el-Müsned, thk. Hüseyin Selim Esed. (Dimaşk: Daru'l-me'mûn, 1973), 3: 379; Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr, el-Müsned (el-Bahru'z-Zehhâr), (Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 2009), 13: 62. Rivayetin sahih olduğu hakkındaki değerlendirmeler için bkz. İbn Hacer, Fethu'l-Barî, 6: 488; Ali el-Kârî, Mirkât, 3: 1020.

³⁹ Bkz. Müslim, “İman”, 75. Bu görmenin kabirde olduğu ile ilgili bir yorum için bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Barî, 6: 487.

⁴⁰ Tirmizî, “Emsâl”, 1.

siz, Rabbin sana lütuflarda bulunacak ve sen de hoşnut olacaksın.”⁴¹ buyurarak Hz. Peygamber'e, vefatından sonra göreceği ilahî lütufların dünya hayatında gördükleriyle kıyaslanmayacak düzeyde olacağı müjdesini vermiştir. Dolayısıyla Allah Rasulü'nün (s.a.v) yaşıyorken nasılsa vefatından sonra da O'na (s.a.v) yaraşır, ilahî lütuflara mazhar olduğu bir makamda hatta ümmetinin hallerinden haberdar olduğu, onların salat ve selamlarını alıp karşılık verdiği bir hayatta bulunduğunu söylemek gerekmektedir.

Bu bağlamda Kur'an'da geçen “إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ” - Şüphesiz sen de öleceksin ve onlar da ölecekler” âyeti ise yukarıda belirtildiği üzere dünya hayatının herkes için son bulacağı ve ahiret hayatının başlayacağı anlamına gelmektedir. Âyetin devamında yer alan, “ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ” - Sonra şüphesiz, siz de kıyamet günü, Rabbinizin huzurunda davalasacaksınız”⁴² cümlesi de bu yorumu desteklemektedir. Yine diğer bir âyette Allah Teâlâ “وما جعلنا لبشر من الخلد أفان مت فهم الخالدون - Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedilik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedî mi kalacaklar?”⁴³ buyurarak dünya ve içindekilerin geçiciliğine işaretle inkarcıların, Hz. Peygamber'in ahirete göçmesi durumunda dünyada kalıcı olmadıklarını, muhakkak ölüp ebedilik yurduna geçmek durumunda kalacaklarını ilan etmiştir.⁴⁴ Dolayısıyla âyette nefyedilen mutlak anlamda ebedilik değil, dünya hayatına izafetle ebediliktir. Yoksa insan nihâyeti itibarıyla ebedî bir varlık olup⁴⁵ yok olmayacak, sadece farklı âlemler arasında geçiş yapıp nihâyetinde cennette veya cehennemde ebedileşecektir.

6. Hz. Peygamber'in Beşeriyeti

Beşer, diğer adıyla insan “düşünen canlı” olarak tanımlanır. Tanımdan da anlaşıldığı üzere insanın “düşünen” ve “canlı” olmak üzere iki zatiyatı yani mahiyetini belirleyen iki tasavvur vardır. Bir varlığın insan türünden sayılması için bu iki vasfın beşere ait bir vücutta bir arada bulunması yeterlidir. Zati-

⁴¹ Duha, 93/ 4-5.

⁴² Zümer, 39/ 30-31.

⁴³ Enbiya, 21/ 34.

⁴⁴ Bkz. Fahreddin Razî, Mefâtihu'l-ğayb, 22: 142.

⁴⁵ İnsanın ebedî oluşu Allah'ın irade ve kudretinin eseri olması bakımından zafî değil, izafî bir beka durumudur. Zira insan başlangıcı olması cihetiyle hadis bir varlıktır. Dolayısıyla varlığının sürekliliği mutlak anlamda ezeli ve ebedî olan Allah'ın irade ve kudretine muhtaçtır.

yatın dışındaki özelliklere gelince bunların fertler arasında yokluğu, varlığı veya keyfiyet ve işlev bakımından farklılık göstermesi kişiyi türün dışına çıkarmaz.⁴⁶ Hatta bir özelliğin insan tekleri arasında bir fertte görülmesi dahî mümkündür. Dolayısıyla türün standartlarını ölçü alıp peygamberlerde görülen, insanın zatiyatıyla ilgili olmayan beşer üstü hallerini reddetmek veya yorumlayıp söz konusu standartlara indirgemeye çalışmak doğru değildir. Nitekim Kur'an peygamberlerin, beşer cinsinden olmakla beraber insan türünün diğer fertlerinde görülmeyen, beşer üstü hallerin mahalli olduklarını haber vermiştir.

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

"Peygamberleri onlara dedi ki: "Biz ancak sizin gibi birer insanız. Fakat Allah kullarından dilediğine (peygamberlik) nimetini bahşeder. Allah'ın izni olmadıkça bizim size bir delil getirmemiz haddimize değil. Mü'minler ancak Allah'a tevekkül etsinler".⁴⁷

Âyetten de anlaşıldığı üzere her peygamber, gönderildiği topluma aynı ortak mesajı vermiş ve kendilerinin de onlar gibi beşer türünün bir ferdi olduğunu anlatmıştır. Ancak hepsi de konuşmalarını istidrak harfi olan "لَكِنَّ" ile başlayan yeni bir cümle ile sürdürmüşler ve muhataplarının söz konusu türdeşlik üzerinden bir vehme kapılıp peygamberlere bahşedilen beşer üstü özellikleri inkâr etmelerinin önünü almak istemişlerdir.⁴⁸ Zira peygamberlerin bu bağlamda kullandıkları "يَمُنُّ عَلَىٰ" lafzı, sadece vahyi değil genel anlamda nübüvveti ifade etmekte olup Allah Teâlâ'nın onlar üzerinde tecelli eden ve beşer türünün diğer fertlerinde görülmeyen tasarruflarını anlatır.⁴⁹ Kur'an Allah'ın seçkin kulları olan peygamberlerin, bu ilahî tecellilerin mahalli olduğunu gösteren birçok örneğe yer verir. Hz. İsa'nın ölüyü diriltmesi, ateşin Hz. İbrahim'i yakmaması, Hz. Süleyman'ın başka canlıların dilini anlaması ve

⁴⁶ Bkz. Tehânevî, Muhammed Ali, Mevsûatu Keşşâf Istilâhâtî'l-funûn ve'l-ulûm, (Beyrût: Mektebetu Lübnân, 1996) 2: 278-279.

⁴⁷ İbrâhîm, 14/11.

⁴⁸ Bkz. İbn Aşûr, Muhammed Tahir, et-Tahrîr ve't-Tenvîr, (Tunus: ed-Dâru't-Tûnisiyye lin'n-neşr, 1984), 7: 413.

⁴⁹ Bkz. Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, el-Keşşâf an hakâiki ğavamidî't-Tenzil ve uyunî'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl, (Beyrût: Dâru'l-kütübî'l-Arabî, 1987), 2: 544; Fahreddin Razî, Mefâtihu'l-ğayb, 19: 74.

onlarla konuşması bunlardan sadece bir kaçıdır. Bu ve başka âyetlerde bu tür beşer üstü hallerin, Allah'ın izni, iradesi ve kudreti ile gerçekleştiğinin özelliği altı çizilmiştir.⁵⁰ Bu noktadan sonra artık konu peygamberleri aşmakta Allah Teâlâ'nın yarattığı beşer türü arasından birini seçip ona türdeşlerinde olmayan farklı bir takım özellikler vermesine gelmektedir ki bunun inkâr edilmesi şerî ölçülerde mümkün değildir. Ayrıca gerçek fail Allah Teâlâ olduğuna göre bu mucizelerin, elinde meydana geldiği peygambere mahsus olduğu da söylenemez. Bu da peygamberlerin, diğer insanların kendi standartlarını ölçü olarak sınır koyamayacakları geniş bir çerçevede beşer üstü haller sergileyebilecekleri anlamına gelir.

Âyetin dikkat çektiği bu anlamı görmezden gelip sadece "إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ" – Ben ancak sizin gibi bir beşerim"⁵¹ âyetine dayanarak peygamberleri her bakımdan diğer insanlara eşitleyip onlarda zuhur eden olağan üstü halleri tevil veya inkar etmek mümkün değildir.⁵² Böyle bir iddia yanlış bir yaratıcı ve yanlış bir peygamber tasavvuruna dayanır ki sahibinin bundan sonra birçok âyeti yanlış ve zorlama yorumlarla tevil etmesi ve birçok sahih rivayeti de inkâr etmesi kaçınılmaz olur. Üstelik söz konusu âyet, öne sürülen iddiaya dayanak olacak nitelikte de değildir. Şöyle ki "إنما" hasr için vaz edilmiş bir kelime olup kullanıldığı bağlamda bir hükmü ispat eden, bunun dışında kalan bütün durumları ise nefyeden bir anlama sahiptir. Bu konuda dilciler ve usulcüler arasında bir ihtilaf da söz konusu değildir.⁵³ Ancak her kelimedeki olduğu gibi bu kelimenin de hakiki anlamda mutlak hasr için mi kullanıldığı, yoksa mecazî anlamda izafî hasr mı ifade ettiği ancak muhtelif karineler üzerinden tespit edilebilir bir konudur. Bahse konu "إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ" âyetinde ki "إنما" harfi ise tıpkı "إنما أنت منذر" – sen ancak bir uyarıcısın⁵⁴, "إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ" – Dünya hayatı ancak bir oyundur..."⁵⁵ âyetlerindeki gibi mutlak hasr değil,

⁵⁰ Ra'd, 13/38; Âfir, 40/78.

⁵¹ Kehf, 18/110, Fussilet, 41/6.

⁵² Bu yaklaşım için bkz. H. Musa Bağcı "Beşer Olarak Hz. Peygamber, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012), s. 48-50.

⁵³ Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc, (Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1997), 13: 54; Ali el-Kârî, Mirkâtu'l-mefâtiḥ, 1: 41; Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcîl'ârifin b. Nüriddîn Ali, Feyzu'l-kadir şerhu'l-Câmiî's-sağîr, (Beyrût: Dâru'l-marife, ts.), 1: 30.

⁵⁴ Ra'd, 13/ 7.

⁵⁵ Muhammed, 47/ 36.

izafî hasr ifade eder. Çünkü Hz. Peygamber'in sadece bir uyarıcı olmadığı, aynı zamanda bir müjdeleyici, hatırlatıcı olduğu; dünya hayatının sadece oyun değil, ebedi saadete ulaşmanın vasıtası olduğu, birçok nassın beyan ettiği hususlardır. Dolayısıyla başta salavat olmak üzere diğer bazı konularda da gelmiş nasların belirttiği gibi Hz. Peygamber sadece beşerî özellikleri olan biri değil, beşer üstü özellikleri de bulunan biridir.⁵⁶

Diğer taraftan sadece vahyi kabul edip sahih rivayetlerin bildirdiği diğer beşer üstü halleri reddetmek kendi içerisinde de tutarsız bir yaklaşımdır. Zira vahiy de beşer türü için geçerli fizikî ve biyolojik kanunların ötesine geçen, beşer cinsinin diğer fertlerinde görülmeyen ve ancak Allah'ın iradesi ve kudretiyle gerçekleşen olağanüstü bir durumdur. Dolayısıyla vahyi kabul etmekle peygamberlerin beşer üstü bir halin de mahalli olabileceğini ikrar etmiş olan birinin, onların vahiy dışında başka olağanüstü hallere mahal olmalarını reddetmesi, gerekçesiz tercihte bulunmak olacağından makul bir düşünce değildir.

Öte yandan birçok âyet ve sahih rivayetin beyan ettiği gibi vahiy; ses, söz, görüntü vb. çeşitli biçimlerde gelir⁵⁷ ve peygamberler bu vahyi diğer insanlarla aynı yaradılış özelliklerine sahip göz, kulak, kalp gibi organlar vasıtasıyla alırlar. Yani vahiy esnasında bir peygamberin kalp, kulak, göz vb. organları yaratıldığı fiziki özelliklerin dışına çıkıp başka bir alemle iletişim kurmanın aracı olabilmektedir. Öyleyse aynı organların ister tek tek ister bütün olarak bazı özellikler kazanması,⁵⁸ işlevlerini yerine getirirken bilinen keyfiyet ve ölçülerin dışına çıkması da mümkündür. Dolayısıyla beşeriyetini gerekçe gösterip örneğin Hz. Peygamber'in arkasında saf tutanları görmesini⁵⁹ uyku halinde kalbinin uyanık kalmasını,⁶⁰ vefatından sonra bedeninin çürümeyecek olmasını⁶¹ inkar edip⁶² vahyi ve vahiy esnasında Cebrail'i görme, işitme gibi

⁵⁶ Bkz. İbn Dakikî'l-İd, İhkâmü'l-ahkâm şerhu Umdeti'l-ahkâm, (Beirut: Dâru İbn Hazm, 2009), 1: 60. Peygamberlerin hangi duruma nazaran beşer olduklarını söylediklerini görüp ayette geçen hasr edatının izafî olduğunu daha iyi anlamak için bkz. Fahreddin Razî, Mefâtihu'l-ğayb, 27: 541.

⁵⁷ İsfahâni, el-Müfredât, s. 858-860.

⁵⁸ Nitekim hesap günü el, ayak ve deri gibi uzuvlara konuşma kabiliyeti verileceği ve sahipleri aleyhinde şahitlik edecekleri ve sahiplerinin neden böyle yaptıklarını sorduklarında da "أَنْطَقْنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ" Bizleri her şeyi konuşuran Allah konuştu" diyecekleri haber verilmektedir (Bkz. Fussilet, 41/20-21).

⁵⁹ Buhârî, "Salât", 40; Müslim, "Salât", 25.

⁶⁰ Buhârî, "Teheccüd", 16.

⁶¹ Ebû Davûd, "Cuma", 1; Nesâî, "Cuma", 4.

beşer üstü halleri kabul etmek çelişkili bir durumdur. Hatta peygamberlerin beşer olduklarını ileri sürüp onların ne vahiy ne de beşer üstü hiçbir hal gösteremeyeceklerini öne sürmenin, vahyi kabul edip naslarla sabit diğer beşer üstü halleri kabul etmemeye nazaran kendi içinde daha tutarlı bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

7. Hz. Peygamber'in Başka Varlık Alanlarıyla İrtibatı

Hz. Peygamber'in vefatından sonra ümmetinden haberdar olması,⁶³ başka bazı rivayetler de dikkate alındığında kabul edilebilir bir durumdur. Zira birçok rivayetten Hz. Peygamber'in dünyada iken birçok kez başka varlık alanlarıyla irtibat kurduğu, buralarda yaşananlardan haberdar olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin Hz. Peygamber Bedir harbinden sonra öldürülen müşrik cesetlerinin yanına varmış ve onlara “يا فلان بن فلان ويا فلان بن فلان هل وجدتم ما وعدكم الله - Ey Falanca. Ey Falanca! Ey Falanca! Allah ve Rasülü'nün size vadettiklerinin gerçek olduğunu gördünüz mü? Ben bana vadedilenlerin gerçek olduğunu gördüm” diyerek onlara tek tek isimleriyle seslenmiştir. Bu duruma şahit olan Hz. Ömer “يا رسول الله كيف تكلم أجسادا لا أرواح فيها؟” - Ey Allah'ın Rasülü! Nasıl olur da ruhsuz cesetlerle konuşursun?” diye sormuştur. Hz. Peygamber ona ve çevresindekilere “ما أنتم بأسمع لما أقول منهم، غير أنهم لا - Sizler söylediklerimi onlardan daha iyi duyuyor değilsiniz. Ne var ki onlar bana cevap veremezler” diyerek karşılık vermiştir.⁶⁴ Bu rivayette hem Hz. Peygamber'in berzah âlemindeki müşrik cesetleriyle konuşması hem de müşrik ölülerinin söylenenleri işitip anlaması söz konusudur.⁶⁵

⁶² Bkz. H. Musa Bağcı, Beşer Olarak Hz. Peygamber, s. 267-268; 314;370-371.

⁶³ Hz. Peygamber'in ümmetini Havz-ı Keveser'in başında abdest azalarının parlaklığından tanıyacağıyla ilgili rivayetler (Müslim, “Taharet”,12; İbn Mace, “Taharet”, 6) bu tespitle çelişmemektedir. Zira bu rivayetler tahsis ifade etmeyip genel olarak Hz. Peygamber'in ümmetini nasıl tanıyacağını anlatmaktadır. Aynı şekilde Havz-ı Keveser'in başında toplanıldığında oradan uzaklaştırılanlar için Hz. Peygamber'e söylenen “Sen onların daha sonra ne yaptığını bilmiyorsun” (Müslim, “Fedâil”, 9) sözü de mutlak habersizliği değil söz konusu kimselerin dine aykırı tutumlarının bilinmediğini ifade etmektedir. Ayrıca yukarıda yaptığımız tespitten de Hz. Peygamber'in ümmetinin iyi veya kötü her yaptığından haberdar olduğu anlamı çıkmaz. Zaten makale de sadece böyle bir irtibat halinin imkanı konusunu ele almakta keyfiyet ve kapsam değerlendirmesi yapmamaktadır.

⁶⁴ Buharî, “Cenâiz”, 87; Müslim, “el-Cennetu ve sifetu neimihâ ve ehlihâ”, 17.

⁶⁵ Hz. Peygamber bu konuşmayı yaparken orada bulunmayan Hz. Aişe'nin, daha sonra İbn Ömer'in bu rivayetini “إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَى... - Şüphesiz sen ölülere işittiremezsin” ayetine dayanarak “Hz. Peygamber bu sözle ancak ‘Şimdi onlar benim haber verdiklerimin hak olduğunu biliyorlar’ demek istemiştir”

Hız. Peygamber'in yanından geçtiği mezardakilerin küçük günahlar sebebiyle azap olunduklarını müşahede edip durumu yanındakilere haber vermesi,⁶⁶ Bakî mezarlığını her ziyaretinde oradakileri selamlaması,⁶⁷ hep aynı irtibat durumunun bir tür tecellileridir. Ayrıca ruh ve bedenle gerçekleşmiş olan İsrâ ve Miraç hadisesi, Hız. Peygamber'in diğer peygamberlere namaz kıldırđıđı, onlarla konuştuğu ve daha birçok olağanüstülüklerin yaşandığı bir olaydır.⁶⁸ Bu örnekler yanı sıra Hız. Peygamber'in sürekli melekût alemini müşahede ettiğinin de belirtilmesi gerekmektedir.⁶⁹ Dolayısıyla dünyada iken başka bir âlemle irtibat kurduğu, orada bulunanlara hitap ettiği, olanlardan haberdar olduğu anlaşılan Hız. Peygamber'in şu an bulunduğu âlemden dünyaya doğru aynı çerçevede bir irtibat imkânına sahip olmasının önünde aklî ve şerî hiçbir mani yoktur. Zira sonuçta tüm bunlar Allah Teâlâ'nın iradesi ve kudreti ile cereyan eden ilahî lütuflardır. Nitekim Hız. Peygamber'in vefatı sonrasında da bu ümmetinden haberdar olduğunu gösteren sahih rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan birinde Hız. Peygamber, Hız. İsa'nın nüzulü sonrası kabrini ziyaret edeceğini ve karşılıklı selamlaşacaklarını haber vermiştir.⁷⁰ Diğer bir rivayet ise Hız. Ömer'in halifeliği sırasında yaşanan kuraklıkta Hız. Peygamber'in kabrine varıp "Ya Rasulallah! Ümmetin için Allah'tan su iste. Zira kuraklıktan kırıldılar" şeklinde seslenen birinin rüyasında Hız. Peygam-

şeklindeki yorumunun cumhur ulema tarafından kabul görmediğine dair değerlendirmeler için bkz: İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 3: 234; Aynî, *Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed el-Aynî, Umdetu'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, (Beyrut: Dârü kütübî'l-ilmîyye. 2001), 8: 202. Ayrıca bu rivayetin birçok sahabe tarafından aktarılmasından sonra Hız. Aişe'nin bu görüşünden döndüğu ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Şinkîti, Muhammed Hadır b. Seyyid Abdullah Cenki, *Kevseru'l-meânî'd-derârî fi keşfi habâyâ Sahîhi'l-Buhârî*, (Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 1995), 12: 143.

⁶⁶ Buhârî, "Vudû", 60; Müslim, "Tahâret", 34.

⁶⁷ Müslim, "Tahâret", 12. Hız. Peygamber'in Bakî mezarlığını her ziyaret edişinde orada yatanları şu şekilde selamlamıştır: اغفر لأهل بقیع، اللهم، اغفر لأهل بقیع، ان شاء الله، بكم لاحقون، اللهم، اغفر لأهل بقیع. السلام عليكم دار قوم مؤمنين، وأنكم ما تودون غدا، مؤجلون، وإناء، ان شاء الله، بكم لاحقون، اللهم، اغفر لأهل بقیع. الغرقد - "Selâm size ey Mü'minler diyarı! Size yârın verileceği vaad olunan şey verilmiştir. Sizler bekletilmedesiniz. İnşallah biz de size katılacağız. Allah'ım! Bakî'ı Garkat'da yatanları bağışla". Hız. Peygamber'in Bakî mezarlığında yatanları selamlaması, onlara nida üslubuyla seslenmesi oradakilerin de ziyaretçiyi tanıdıkları, konuşmasını duydukları ve selamını aldıklarına işaretler (Bkz. Ali el-Kârî, *Mîrkâtü'l-mefâtiħ*, 1: 356).

⁶⁸ Buhârî, "Menakbu'l-ensâr", 42; Müslim, "İman", 74.

⁶⁹ Müslim, "Tevbe", 3.

⁷⁰ Hâkim, *Müstedrek*, 2: 651 (4162). Zehebî bu hadisin sahih olduğunu belirtmiştir. (Bkz. Zehebî, *Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed, Telhisu'l-Müstedrek*, Nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ. (Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1990), 2: 651).

ber'i görmesi ve Hz. Ömer'e selam edip gerekeni yapmasını istemesiyle ilgilidir.⁷¹

Üstelik dünya, bütün âlemlere uzak ve kapalı, sadece görünür, cismanî varlıkların bulunduğu bir yer de değildir. Bilakis dünya, meleklerin oradaki mü'minlere daima istiğfar getirdikleri,⁷² çeşitli vesilelerle oraya indikleri,⁷³ ilim veya zikir halkaları oluşturulduğunda insanların yanlarına vardıkları,⁷⁴ yani birçok vesileyle irtibat halinde buldukları, haberdar oldukları hatta peygamberlerin dışında bazı insanlarla selamlaşabildikleri⁷⁵ bir yerdir. Dolaşısıyla Allah Teâlâ'nın meleklerle böyle bir imkân verdiği halde meleklerden daha üstün olan ve yeryüzünde ümmeti bulunan Hz. Peygamber'e hiçbir irtibat imkânı vermediğini, böylece hali hayatında görmeyi arzulayacak kadar sevdiği, kendilerine kardeşlerim dediği⁷⁶ ve hatta gözyaşı döktüğü⁷⁷ ümmetinden habersiz bıraktığını düşünmek doğru bir yaklaşım değildir. Tüm bu değerlendirmelerden sonra Hz. Peygamber'in Allah'ın bir lütfu olarak vefatından sonra kendisine iman etmiş olan ümmetiyle irtibatı olduğunu aklî ve şerî ölçülerde söylemek mümkündür.⁷⁸

⁷¹ İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed, el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr, Nşr. Muhammed Avvâme, (Beirut: Dâru Kurtuba, 2006), 6: 356 (32002). İbn Hacer bu rivayetin senedinin sahih olduğunu söylemiştir Bkz. İbn Hacer, Fethu'l-barî, 7: 495.

⁷² Şûra, 42/5.

⁷³ Sebe, 32/2; Fussilet, 41/30-31.

⁷⁴ Tirmizî, "Tefsîr", 154.

⁷⁵ Örneğin sahabeden İmran b. Husayn meleklerin kendisini selamladığını haber vermiştir bkz. Müslim, "Hac", 23. Ayrıca bkz. Nevevî, Minhâc, 8: 206.

⁷⁶ Müslim, "Tahâret", 12.

⁷⁷ Müslim, "İman", 87.

⁷⁸ İlmî çerçevede ortaya koymaya çalıştığımız bu peygamber tasavvurunun ciddi anlamda istismar konusu edildiği bir gerçektir. Yalancı peygamberlik iddiasıyla zirveye çıkan istismar faaliyetleri, tarih boyunca farklı suretlerde kendini göstermiş ve İslam toplumu üzerinde yıkıcı ve yıpratıcı etkiler üretmiştir. Bunun en son örneklerinden biri FETÖ/PDY terör örgütü tarafından ülkemizde sergilenmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığının yayınlamış olduğu FETÖ/PDY raporu, yerinde tespitlerle konuyu geniş bir çerçevede ele alan, adı geçen örgütün gerçek yüzünü, bizzat örgüt elebaşının eser ve konuşmalarından iktibaslarla ortaya koyan önemli bir çalışmadır. Rapor, örgütün sapkın düşüncelerini ve hedefine ulaşmada başta Hz. Peygamber olmak üzere dinî kutsalları ve değerleri arsızca istismar ettiğini çarpıcı örneklerle ortaya koymaktadır. Ne var ki raporu hazırlayanlar, Hz. Peygamber tasavvuru bağlamında yapılan istismarlara değinirlerken yaptıkları yorumlarda ele aldıkları örnekleri aşır makalede ulaştığımız tespitleri de kapsayan bir takım genellemelere yer vermişlerdir. (Bkz. Kendi Dilinden FETÖ Örgütlü Bir Din İstismarı, s. 35-36-37). Hâlbuki adı geçen örgütün başvurduğu Hz. Peygamber istismarının bu denli etkili olması, söz konusu tasavvurun batıl olmasından değil, bilakis bu tasavvurun şerî naslar, tarihi örnekler, edebi eserler ve hepsinden önemlisi nebevî asırdan bu yana

Sonuç

Hız. Peygamber'in salavatların kendisine arz edileceğini haber vermesi, bu uygulamanın nasıl bir bilinçle yerine getirilmesi gerektiğini tayin içindir. Yani her mü'min getirdiği salâtüselâm ile Hız. Peygamber'in kendisine karşılık verdiği bir eylemde bulunduğunu, bu vesileyle peygamber duası aldığını bilmelidir.

Salat ve selamın arz edilmesi hususu diğer bazı naslarla değerlendirildiğinde Hız. Peygamber'in, keyfiyetini bilmediğimiz, ancak dünyada bahşedilenlerle kıyaslanamayacak büyük lütuflar gördüğü, imkânlar bulduğu bir hayatta olup ümmetinin salat ve selamlarını kabul ettiği bir makamda bulunduğu anlaşılmaktadır. Ehl-i sünnet ulemasının ölüm sonrası ruhun durumu hakkındaki düşünceleri de bu tespiti doğrulamaktadır. Esasen bu durumun inkarı birçok nasla çelişmek demektir. Zira Allah Teâlâ'nın dünya hayatı için tayin ettiği fiziki kuralları veya beşer için koyduğu bazı standartları peygamberler için kaldırdığını gösteren birçok âyet ve hadis bulunmaktadır. Hatta ilgili âyet ve hadislerin çokluğuna bakılırsa bunun, Allah Teâlâ'nın peygamberleri hakkındaki sünneti olduğu söylenebilir. Bu bağlamda vahiy gibi peygamberlerde var olan diğer beşer üstü hallerin de Allah Teâlâ'nın onlar üzerindeki ilahî lütufları olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Peygamberler hakkında vahyi kabul edip nasların haber verdiği diğer olağan üstü halleri beşeriyet gerekçesiyle reddetmek ise bu hallerin yaratıcısı olan Allah Teâlâ'ya haddüt çizmek anlamına gelir ki bu da kabul edilemez bir yaklaşımdır. Zira hiç kimse yaratıcının, her hangi bir tür için mutlak iradesiyle tercih edip takdir ettiği fiziki ve biyolojik kuralları, O'nun (c.c) için de değiştirilemez zorunlu sınırlar olduğunu söyleyemez.

oluşan gelenek eliyle yöneticisinden edebiyatçısına, siyasetçisinden şairine İslam toplumunun belleğine kazınmış olmasındandır. Bu konuda hemen herkesin zihninde yer etmiş, bazıları gerçek birçok örnek sayılabilir. Dolayısıyla yapılması gereken, istismara uğradı diye doğru peygamber tasavvurunu "kes kurtul" yaklaşımıyla yok etmeye çalışmak değil, İslam toplumunun Hız. Peygamber'e karşı sevgi ve ünsiyetini canlı tutan, Sünnete bağlılığını anlamlı kılan bu bilinci doğru insanlar eliyle anlatmak, doğru anlaşılmasını sağlamak ve art niyetli kimselerin elinde dünyevi çıkarların aleti olmaktan korumaktır. Netice olarak, istismar ediliyor diye şerî nasların tayin ettiği hiçbir inanç batıl, hiçbir amel bidat görülemez. Maksadın çirkinliğine bakıp bu maksat için kullanılan doğruları inkâr etmek, din istismarına din tahrifiyle karşı koymak olur ki bu da ancak Müslümanlara zarar verir.

Hz. Peygamber'e verilen beşer üstü özelliklerden biri de içerisinde bulunduğu varlık âleminde diğer varlık âlemlerine doğru irtibata geçebilmesi ve buralarda cereyan eden olayları haber verebilmesidir. Hz. Peygamber'e verilen bu irtibat imkânının şu an bulunduğu varlık âleminde kendisinden alındığını söylememizi gerektiren hiçbir şerî dayanak bulunmamaktadır. Bilakis ahiret bu tür imkânların alındığı değil her bakımdan artırıldığı bir âlemdir. Dolayısıyla keyfiyeti ve kapsamı bilinmemekle birlikte bu irtibat imkânının, ümmetini seven bir peygamber için sürdürüldüğünü düşünmek ve ümmetinden kendisine salavat getirenlerin bu salat ve selamlarını hakikaten aldığına söylemek gerekmektedir.

Salavat hadisleri bağlamında işaret edilen bu tasavvura sahip olmak, genelde daha anlamlı bir sünnet bilincine, özelde ise daha şuurlu ve gönülden hissederek salavat getirmeye götürecektir. Hz. Peygamber'in çokça salavat getirmeye teşvik ederken bir de salavatların kendisine arz olunacağını haber vermesi dikkat çekicidir. Bu iki durum bir arada değerlendirildiğinde Hz. Peygamber'in ümmetinin kendisine karşı sevgi besleme mükellefiyetini yerine getirmede salavatı etkili bir araç olarak kullanmalarını istediği düşünülebilir.

Hz. Peygamber'e yakınlık ve sevgi duygularını canlandıracak bu algının istismar edilmesinin önüne geçilmesi, doğru yol, yöntem ve eller aracılığıyla yeniden kazandırılması oldukça önemlidir. Böylece varlık alemini duyular alanına indirgeyip ahiret bilincini körelten, insanları her geçen gün daha da dünyevileştiren modernizme karşı Müslüman bireyin manevi hayatına güç katacak etkili bir araca sahip olunacaktır. Ancak bu algıyı daha öteye taşıyıp Hz. Peygamber'den dünya hayatının ilahi takdir doğrultusunda şekillenen kaderine müdahale etmesini beklemek, madem öyle neden Müslümanların başlarına gelen türlü sıkıntılara müdahale etmiyor gibi sorularla meşgul olup bu tasavvur hakkında yersiz şüpheler üretmek doğru değildir. Zira Hz. Peygamber dünyada iken söz konusu ilahî takdire göre yaşamış, türlü sıkıntı ve cefasına rağmen Allah Teâlâ'dan ne kendisi ne de ashâbı için müreffeh, sıkıntısız bir dünya hayatı talep etmiştir.

Kaynakça

Ali el-Karî, Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed. *Mirkâtu'l-mefâtîh serhu Mişkâti'l-mesâbih*, 9 cilt. Beyrût: Dâru'l-fikr, 2002.

- Aynî, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed el-Aynî. *Umdetu'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 25 cilt. Beyrut: Dâru kütübî'l-ilmîyye. 1421/2001.
- Bağcı, H. Musa. *Beşer Olarak Hz. Peygamber*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr. *el-Müsned (el-Bahru'z-Zehhâr)*. 18 cilt. Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 2009.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahîhu'l-Buhârî*. 9 cilt. Nşr. Muhammed Züheyr b. Nasır. y.y: Dâru tavkî'n-necât. 2001.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. *Talîkât es-Seyyid Şerîf alâ Şerhi'l-metâli'*. 2 cilt. Kum: Menşurât zevî'l-kurbâ, 1971.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. *et-Ta'rîfât*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1995.
- Dihlevî, Şah Veliyyullâh. *Huccetullahi'l-Bâliğa*. 2 cilt. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1997.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak es-Sicistânî. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru kütübî'l-ilmîyye, 2005.
- Ebussuûd, Muhammed. *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezayâ Kitâbi'l-Kerîm*. 9 cilt. (Beyrût: Dâru ihyâi't-türâsî'l-Arabî, 2001.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali el-Mevsilî. *el-Müsned*. Nşr. Hüseyin Selim Esed. 14 cilt. Dımaşk: Daru'l-me'mûn, 1973.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî. *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 10 cilt. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Fahreddîn er-Râzî, Muhammed b. Ömer. *Mefâtihu'l-ğayb*, 32 cilt. Beyrût: Dâru ihyâi't-türâsî'l-Arabî, 1999.
- Fahreddîn er-Râzî, Muhammed b. Ömer. *el-Meţâlibü'l-âliye mine'l-ilmî'l-ilâhî*. 9 cilt. Beyrût: Dâru kütübî'l-Arabî, 1987.
- Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed. *İhyâu ulûmi'd-dîn*, 4 cilt. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, ts.

- Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbûrî. *el-Müstedrek ale's-Sahûhayn*. Nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ. 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1990.
- İbn Aşûr, Muhammed Tahir. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tunus: ed-Dâru't-Tûnisiyye lî'n-neşr, 1984.
- İbn Dakîkî'l-Îd, Ebû'l-Feth Takıyyüddîn. *İhkâmü'l-ahkâm şerh Umdeti'l-ahkâm*. 2 cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2009.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed. *el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr*, Nşr. Muhammed Avvâme. 26 cilt. Beyrut: Dâru Kurtuba, 2006.
- İbn Hacer, Ahmed b. Alî el-Askalânî. *Fethu'l-bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. 13 cilt. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 1960.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd İbn Mâce el-Kazvînî. *Sünenü İbn Mâce*. 2 cilt. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, ts.
- İbn Manzûr, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-'Arab*. 8 cilt. Beyrut: Dârü's-Sâdır, ts.
- Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifîn b. Nûriddîn Alî. *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmiî's-sağîr*. 6 cilt. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, ts.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-sahîh*. Beyrut: Dârü kütübî'l-ilmîyye, 2003.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî en-Nesâî. *Sünenü'n-Nesâî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye, 2009.
- Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref. *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*. 18 cilt. Beyrût: Dâru'l-ma'rife, 1997.
- Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî. *Tehzîbu'l-esmâ ve'l-lüğâ*. 4 cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, t.s.
- Râğîb el-Huseyn b. Muhammed el-İsfâhânî. *Müfredâtü elfâzı'l-Kur'an*. Şam/Beyrût: Daru'l-kalem/Daru's-Şamiye, 2014.
- Şınkîtî, Muhammed Hadır b. Seyyid Abdullah Cenkî. *Keuseru'l-meânî'd-derârî fî keşfi habâyâ Sahîhi'l-Buhârî*. 14 cilt. Beyrut: Müessesetu'r-risâle, 1995.

- Teftâzânî, Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh. *Şerhu'l-Mağâşid*, 4. Cilt. Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1998.
- Tehânevî, Muhammed Ali. *Mevsûatü Keşşâf Istilâhâtî'l-fünûn ve'l-ulûm..* Beyrût: Mektebetu Lübnân, 1996.
- Tirmîzî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ et-Tirmîzî. *el-Câmi'u's-sahîh*. Beyrut: Dâru'l- garbi'l-İslâmî, 1996.
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk. *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. 40 Cilt. by.: Kuveyt, ts.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Telhisu'l-Müstedrek*. Nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ. 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1990.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf an hakâiki ğavâmidi't-Tenzîl ve uyûni'l-ekâvîl fi vücûhi't'te'vîl*. 4 cilt. Beyrût: Dârü'l-kütübi'l-Arabî, 1987.